

WEDERZIJD'S RESPECT IS BELANGRIJKER DAN CHEMIE

Bijna drie weken geleden mislukte de formatie van een CDA-PvdA-kabinet. Sindsdien wordt D66 beschouwd als een mogelijke derde regeringspartij, die CDA en VVD aan een meerderheid moet gaan helpen. Deze plotselinge wending in de kabinetsformatie stelt de Democraten (om de woorden van partijvoorzitter Alexander Pechold te gebruiken) voor een "duivels dilemma". Kiest D66 voor een rol als vijfde oppositiepartij (temidden van de veel grotere PvdA en oppositietijgers als Groenlinks en SP), waarbij de kans groot is dat de partij de komende periode vrijwel onzichtbaar blijft in het politieke debat, of voor een positie als kleinste regeringspartij, in de hoop een aantal van haar verkiezingsbeloften te kunnen realiseren? D66-leider Dittrich heeft zich bereid getoond om te praten over samenwerking, maar CDA noch VVD lijken blij te zijn met een "gedwongen" samenwerking met de Democraten.

Voor het mislukken van de formatiepoging van CDA en PvdA werden, naast de (geringe) inhoudelijke verschillen van mening, twee verklaringen gegeven. In de eerste plaats zou er tussen de leiders van beide partijen, Balkenende en Bos, geen 'chemie' bestaan. Wat daarmee ook mag worden bedoeld (volgens mij wilde Balkenende gewoon niet), als chemie tussen de onderhandelaars van dermate cruciaal belang is, dan heb ik weinig hoop voor een combinatie CDA-VVD-D66. Het lijkt mij niet erg waarschijnlijk dat er tussen Balkenende en Dittrich ooit sprake zal zijn van chemie. Het CDA wil alleen met D66 als het echt niet anders kan en ook veel VVD'ers neemt D66 (al decennia lang) niet echt serieus. Sowieso hebben de Democraten maar weinig vrienden bij zowel het CDA als de VVD, waar over het algemeen tamelijk negatief en laatdunkend over D66 wordt gesproken. Een andere reden waarom de formatiepoging van CDA en PvdA mislukt zou zijn, is dat beide partijen er "verschillende maatschappijvisies" op nahouden. Als dat een reden is waarom twee partijen niet samen in een kabinet kunnen zitten, kunnen de onderhandelingen tussen CDA, VVD en D66 maar beter meteen worden stopgezet. Immers, ook wat maatschappijvisie betreft liggen CDA en D66 (christelijke uitgangspunten versus vrijzinnig pragmatisme) mijlenver uit elkaar. D66 staat diametraal tegenover het CDA als het gaat om post-materialistische vraagstukken (zoals homohuwelijk, abortus en euthanasie) en levensbeschouwelijke beginselen (denk aan het bijzonder onderwijs, gezinsdenken en zondagsrust). Balkenende heeft bovendien laten doorschemeren liever te willen samenwerken met de Christenunie (die liberale verworvenheden weer wil afschaffen) en de SGP (die door het Europees Hof is veroordeeld wegens vrouwendiscriminatie). Ook de maatschappijvisies van VVD en D66 verschillen aanzienlijk. De VVD is een conservatief-liberale partij met een ongelimiteerd geloof in het vrije marktliberalisme (zo min mogelijk overheidsbemoeienis), terwijl D66 als vrijzinnig-democratische partij haar wortels heeft in het ontplooiingsliberalisme (een actieve overheid die de kaders stelt waarbinnen mensen zich vrij kunnen ontplooiën).

Moet er dan per se sprake zijn van chemie? Moeten maatschappijvisies volledig overeen komen? Volgens mij niet (hoewel het de zaken natuurlijk wel een stuk makkelijker zou maken). Veel belangrijker is het dat de potentiële coalitiepartners wederzijds respect voor elkaar tonen. En tot nu toe zie ik van de zijde van CDA en VVD maar weinig respect voor D66. Toen D66-leider Dittrich afgelopen week zijn wensenlijstje op tafel legde, reageerden zowel Balkenende als Zalm direct met te zeggen dat D66 "niet moet overvragen". Typerend waren wat dat betreft de woorden van Balkenende, die afgelopen donderdag constateerde dat D66 "hard onderhandelt", in tegenstelling tot Christenunie en SGP, die zich volgende CDA-voorman "coöperatiever" opstelden. Balkenende wil D66 danwel de christelijke partijen er blijkbaar alleen maar bij hebben omdat CDA en VVD een derde partij nodig hebben voor een meerderheid in de Tweede Kamer. Maar die derde partij moet dan wel het strategisch akkoord plus het aanvullende bezuinigingspakket, waar CDA en VVD het al min of meer over eens zijn, onderschrijven en zelf niet teveel eisen stellen. D66 mag met deze houding geen genoegen nemen. Het gaat er niet om dat D66 "slechts" zes Kamerzetels heeft. Al had ze er tien of vijftien. Waar het om gaat is dat D66, of welke andere derde partij dan ook, van toekomstige coalitiepartners mag verwachten dat ze als volwaardige derde regeringspartij wordt gezien en conform wordt behandeld. D66 wat kruiden toewerpen en verwachten dat ze zich voor de rest van de periode gedeisd houdt en zich schikt naar de wensen van CDA en VVD, getuigd van weinig respect voor de ideeën en wensen van deze partij of welke andere derde coalitiepartner dan ook.

D66 zal niet alleen in de regering gaan zitten om die paar puntjes die de partij in het regeerakkoord heeft ingebracht te realiseren. Als derde coalitiepartij zal D66 volledig medeverantwoordelijk zijn voor het beleid van het nieuwe kabinet. Vorige jaar keerde D66 zich fel tegen het eerste kabinet-

Balkenende, dat door de Democraten 'Grijs I' werd genoemd. D66 wilde alternatieven bieden voor het conservatisme dat het beleid van het door CDA en VVD gedomineerde kabinet kenmerkte. De Democraten presenteerden een oppositieverklaring waarin zij "het ouderwetse gezinsdenken", het "repressieve vreemdelingenbeleid", het "armoedige milieubeleid" en het "overspannen geloof in de markt" van het eerste kabinet-Balkenende hekelden. Als CDA en VVD nu met D66 willen gaan regeren, zal het regeerakkoord dat vorig jaar door CDA, VVD en LPF is gesloten dus op een aantal punten moeten worden herzien. Dittrich heeft al duidelijk gemaakt wat de voorwaarden zijn wil D66 aan een regering met CDA en VVD deelnemen. De belangrijkste hiervan zijn investeringen in onderwijs en kenniseconomie, democratische vernieuwing en meer aandacht voor het milieu. De Democraten willen zich voldoende in een nieuw regeerakkoord kunnen herkennen. Dat is geen overvragen, dat is wat je van een politieke partij mag verwachten.

De komende dagen zal de druk op Dittrich en de zijnen toenemen. Ik verwacht dat de D66-leider de lijn die hij heeft ingezet zal vasthouden. Dat betekent dat D66 alleen zal toetreden tot een regering met CDA en VVD als de partij voldoende kan realiseren van wat ze de kiezers heeft beloofd. Mijns inziens kan dat bovendien alleen als de Democraten in het nieuwe kabinet twee ministersposten krijgen toebedeeld: Onderwijs en Economische Zaken. Als CDA en VVD blijven vinden dat de Democraten daarmee overvragen, zou ik zeggen: niet doen.

Bovendien is ook de achterban van de Democraten niet onverdeeld enthousiast over deelname aan een centrum-rechts kabinet. De D66-leden zullen vrijwel zeker een extra partijcongres eisen waarin de kabinetsdeelname ter goedkeuring wordt voorgelegd. Dittrich en partijvoorzitter Pechtold zullen de D66-achterban dan moeten overtuigen van de voordelen die een rol als kleinste, maar relevante regeringspartij biedt boven die van onzichtbare oppositiepartij. De uitkomst is nog geen uitgemaakte zaak en de twijfels over de intenties van CDA en VVD zijn groot. Willen Balkenende en Zalm daadwerkelijk een stabiele regering met D66 als volwaardige partner, dan dienen ook zij zich deze twijfels aan te trekken. Anders zal het D66-congres een eventueel akkoord alsnog verwerpen.

Menno van der Land

politicoloog en auteur van *Tussen ideaal en illusie – de geschiedenis van D66, 1966-2003*, verschijnt op 15 mei a.s.